63 dni

CYKL: HISTORIA POLSKI

Powstanie warszawskie

1 sierpnia – 2 października 1944: największy zryw zbrojny okupowanej Europy

Autor: Dmytro Bilash

Stowarzyszenie Polaków w Humaniu „Ognisko”

7 marca 2026

PLAN

Plan prezentacji

01 Warszawa pod okupacją

02 Polskie Państwo Podziemne

03 Decyzja o powstaniu

04 Godzina „W”

05 63 dni walki

06 Postawa sojuszników i ZSRS

07 Zagłada miasta

08 Pamięć i spór o sens

01

Miasto pod okupacją

Przez pięć lat Warszawa była jednym z najbardziej terroryzowanych miast Europy.

1939–1944

Okupowana stolica

Niemcy prowadzili w Warszawie politykę terroru: łapanki, uliczne egzekucje, wywózki do obozów koncentracyjnych i na roboty.

W getcie warszawskim zamknięto blisko pół miliona Żydów. W 1943 roku wybuchło tam powstanie w getcie, krwawo stłumione.

Mimo to miasto żyło konspiracją — tajnym nauczaniem, podziemną prasą i przygotowaniami do walki.

FENOMEN

Polskie Państwo Podziemne

Armia Krajowa

Największa armia podziemna okupowanej Europy, podporządkowana rządowi RP w Londynie.

Delegatura Rządu

Podziemna administracja z własnymi „ministerstwami” i sądami.

Tajne nauczanie

Konspiracyjne szkoły i uniwersytety uczyły dziesiątki tysięcy młodych ludzi.

Żegota

Rada Pomocy Żydom (od 1942 roku) — jedyna taka instytucja w okupowanej Europie.

LIPIEC 1944

Dlaczego powstanie?

- Armia Czerwona zbliżała się do Wisły, a Niemcy wydawali się bliscy upadku.
- Dowództwo AK chciało wyzwolić stolicę własnymi siłami, zanim wkroczą Sowieci.
- Władze polskie miały przyjąć Rosjan jako gospodarze — dowód suwerenności Polski.
- Decyzję podjął gen. Tadeusz Bór-Komorowski w porozumieniu z Delegatem Rządu.

02

Godzina „W”

1 sierpnia 1944 roku o godzinie 17.00 Warszawa stanęła do walki.

SIERPIEŃ–PAŹDZIERNIK 1944

Przebieg walk

1 sierpnia

Godzina „W”. Powstańcy opanowują znaczną część Śródmieścia i Starego Miasta.

5–7 sierpnia

Rzeź Woli — Niemcy mordują dziesiątki tysięcy cywilów.

2 września

Upadek Starego Miasta; obrońcy przechodzą kanałami do Śródmieścia.

wrzesień

Upadek Czerniakowa i Mokotowa, walki na Żoliborzu.

2 października

Podpisanie kapitulacji w Ożarowie.

LICZBY

Bilans 63 dni

63

dni walki

ok. 16 tys.

poległych i zaginionych powstańców

150–200 tys.

ofiar wśród ludności cywilnej

ok. 85%

zabudowy Warszawy zniszczone do stycznia 1945 roku

Liczby są szacunkowe. Dane: Muzeum Powstania Warszawskiego, IPN.

POWSTAŃCY

Kto walczył?

Żołnierze AK

Kilkadziesiąt tysięcy ludzi, z których tylko część miała broń na początku walk.

Harcerze

Szare Szeregi i bataliony „Zośka” i „Parasol”. Mali listonosze Harcerskiej Poczty Polowej.

Kobiety

Łączniczki, sanitariuszki, minerki — tysiące kobiet w służbie powstania.

Ludność cywilna

Budowała barykady, gotowała, ukrywała rannych i dzieliła się wszystkim, co miała.

CODZIENNOŚĆ

Życie w powstańczym mieście

Pomnik Małego Powstańca przy murach Starego Miasta (1983).

W wyzwolonych dzielnicach działała polska administracja, sądy, prasa i radiostacja „Błyskawica”.

5 sierpnia żołnierze batalionu „Zośka” zdobyli obóz „Gęsiówka” i uwolnili kilkuset więźniów żydowskich.

Kanały stały się drogami ewakuacji i łączności między dzielnicami.

Walczyli praktycznie sami.

Armia Czerwona zatrzymała się na prawym brzegu Wisły. Pomoc z powietrza docierała z daleka i w zbyt małej skali.

POSTAWA MOCARSTW

Sojusznicy i Związek Sowiecki

Zrzuty z Włoch

Polscy, brytyjscy i południowoafrykańscy lotnicy latali z bazy w Brindisi. Ponieśli ciężkie straty.

Wielki zrzut USA

18 września ponad sto amerykańskich bombowców zrzuciło zasobniki — większość trafiła do Niemców.

Stalin

Przez tygodnie nie zgadzał się, by samoloty alianckie lądowały na sowieckich lotniskach.

Desant przez Wisłę

Żołnierze 1. Armii WP gen. Berlinga przeprawili się na Czerniaków, ale nie utrzymali przyczółków.

03

Zagłada miasta

Po kapitulacji Niemcy postanowili zrównać Warszawę z ziemią.

PAŹDZIERNIK 1944 – STYCZEŃ 1945

Po kapitulacji

Żołnierze AK trafili do niewoli jako jeńcy wojenni. Ludność cywilną wypędzono z miasta — setki tysięcy osób przeszły przez obóz przejściowy w Pruszkowie.

Na rozkaz Hitlera specjalne oddziały systematycznie burzyły i paliły kolejne ulice, zabytki i biblioteki.

17 stycznia 1945 roku do ruin miasta weszły wojska sowieckie i polskie.

OCENY

Spór o sens powstania

Od 80 lat Polacy dyskutują, czy powstanie było konieczne.

Argumenty obrońców decyzji

- Wybuch walki i tak był niemal nieunikniony — młodzież paliła się do boju
- Próba ratowania suwerenności wobec Stalina
- Moralny wymiar walki o wolność i godność

Argumenty krytyków

- Ogromne ofiary wśród cywilów i zniszczenie stolicy
- Brak realnych szans militarnych bez pomocy z zewnątrz
- Błędna ocena intencji Stalina i sytuacji na froncie

FOTOGRAFIE

Miejsca pamięci

Pomnik Powstania Warszawskiego, plac Krasińskich (1989).

Muzeum Powstania Warszawskiego (otwarte w 2004 roku).

Kotwica — znak Polski Walczącej (Siechnice).

PAMIĘĆ

Godzina „W” dziś

- Co roku 1 sierpnia o 17.00 w Warszawie wyją syreny, a miasto zatrzymuje się na minutę.
- Od 2009 roku 1 sierpnia jest Narodowym Dniem Pamięci Powstania Warszawskiego.
- Muzeum Powstania Warszawskiego gromadzi relacje tysięcy uczestników.
- Doświadczenie zniszczonej Warszawy jest dziś bliskie mieszkańcom ukraińskich miast niszczonych przez wojnę.

Źródła i literatura

1. Muzeum Powstania Warszawskiego — kalendarium i baza powstańców (1944.pl).
2. Norman Davies, „Powstanie ’44”, Kraków 2004.
3. Instytut Pamięci Narodowej: portal „Powstanie Warszawskie”.
4. Włodzimierz Borodziej, „Powstanie warszawskie 1944”.
5. Ustawa z 2009 r. o ustanowieniu Narodowego Dnia Pamięci Powstania Warszawskiego.

Warszawa walczy

Pamięci żołnierzy i cywilów powstania 1944 roku.

Dmytro Bilash · Stowarzyszenie Polaków w Humaniu „Ognisko”